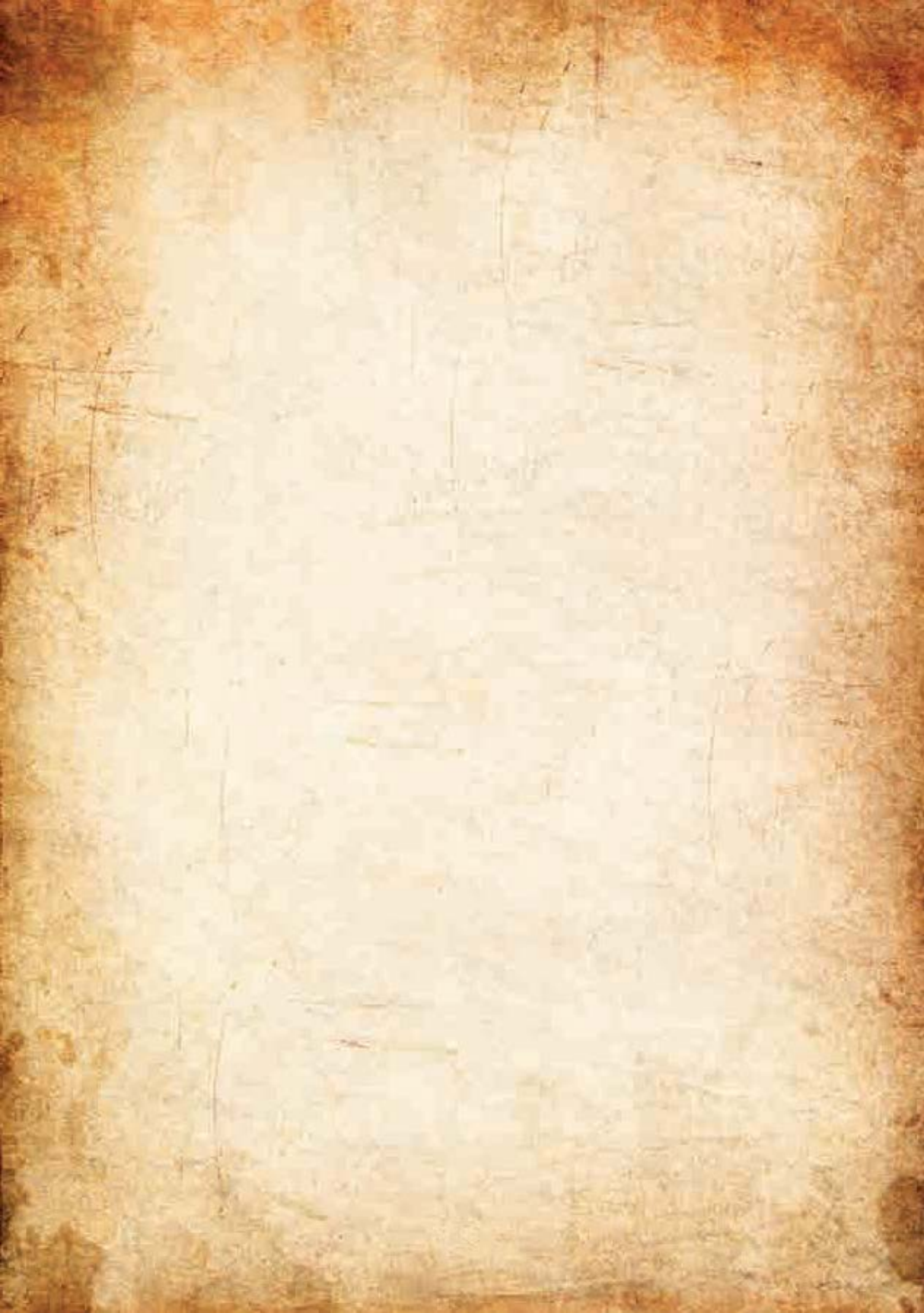

ВЕСНА АЛЕКСИЋ
КАЉАВИ КОЊ

ЧАЧАК, 2018.

ВЕСНА АЛЕКСИЋ

КАЉАВИ КОЊ

**ПРИЧЕ ИЗ СЛОВЕНСКЕ
МИТОЛОГИЈЕ**

ПЧЕЛИЦА

Љиљи и Мишији

У ДЕТИЊСТВУ СВЕТА

Дојакао је у Европу један велики народ, у коме је било доста риђе косе, бучног весеља, песме и сете. Остали су записи о њему као о благом, мирољубивом племену које је гледало своја посла, а опет, некако брзо, већ у шестом веку, запосело је готово половину данашње Европе. Да не ситничаримо сад како и зашто, наши преци су у питању, зато нас и занимају и зато им неке ситнице морамо прогледати кроз прсте.

Од тог пристиглог великог племена потичу сви данашњи народи словенског порекла: Руси, Пољаци, Чеси, Срби, Хрвати, Словенци, Бугари...

У ретким записима из тог доба постоје подаци да су Стари Словени били снажни и лепо грађени, да су се радо купали

кад су излазили пред своје богове, и то мора бити да је било често, јер, били су веома побожни. Заиста, имали су пуно богова, рангираних по важности, имали су и богиње и све су их волели, мада се, по предању, и понеком ретком спису, може лако закључити да су изнад свега обожавали – светло и ватру. И песму, и вино посебно...

Дакле, Стари Словени нису били освајачи, нису хтели ништа туђе, давали су се земљорадњом и сточарством и припремом великих забава и светковина. Некада за њих није било повода, што је најбоље од свега! Људи који пуно раде морају и да се забаве. И мало да попију, што да не?! Е, кад смо код забаве, ту је и чувена словенска КАЖА. Мала, обична реч, симпатична и необична, сложићете се, али за нас, потомке тог светлопутог народа, врло битна! Ево зашто...

У време кад овај народ почиње да расте, а народи расту као и деца, и свест им се развија налик дечјој, е, ту словенска кажа има велику улогу. Сви тадашњи европски народи имали су своје детињство и све истине овог света доживљавали и откривали кроз мит. Један од историчара записао је да се појава мита поклапа са детињством човечанства и да је мит несавршени израз људског духа који мисли.

Тако су и наши пра-пра-преци откривали и присвајали свет кроз митске слике, лепе и бајковите.

Као што и други народи имају своје митове, тако их имају и Стари Словени, и они су сачувани у њиховој КАЖИ. У њој је постојало све што су знали, од песама, загонетака, пословица, до дивних представа и прича о боговима у које су веровали. У КАЖИ је тако остало благо, у њему чудна бића умилна и застрашујућа; читав један разноврсни свет чуда, који се преносио с колена на колена, до данашњих дана. И сви имамо ту клицу,

тај запис својих предака, сви имамо ту потребу за чудесним језиком старог света, чак и данас док јуримо по интернету не бисмо ли сазнали нешто о себи. Јер, ако желимо то да знамо, онда морамо знати понешто и о њима, Старим Словенима.

Наука се понекад не слаже с многим подацима који су се усмено пренели до дана данашњег, и догме, лепо сачували. Научници кажу да уметничка обрада старих митова не служи ничему, чак тврде да неки богови, о којима је остало сећање, нису ни постојали. То је научничка ствар.

Књижевност, пак, омогућује путовања посебне врсте. У њима нема истинитог и неистинитог. Има маште и жеље да се оде у далеке светове. Један од њих, далек, који је мене примамиио да прочитам неке научне књиге, јесте свет наших предака, који је, иако прилично магловит и тек слућен, ипак – непроцењив. Пронашла сам у њему богове и митове о којима ништа нисам знала, и баш су ми се допали. Народ који је обожавао светло и ватру, а и по старим записима, несклон систематичности и реду, народ који је био представљен као само срце на културном телу Европе – мени је бескрајно занимљив и драг. Није важно што је дуго, дуго био неписмен и немаран да сачува своја открића, ипак ми се свиђа.

Довољно је то што се клео у светло да га и ви заволите.

ПРИЧА О БОГИЊИ ВЕСНИ (АПРИЛ)

Ако се нађете у јужној Русији у време празника Младенци, будите сигурни да ће вас вредне домаћице послужити колачем који има облик птичице раширених крила. Тај колач се зове ЛАСТОВЧЕК, пече се у част првих ласта које долећу с југа и означавају да пролеће стиже. Код потомака Старих Словена, верујте, ни данас нема човека који би ловио ласту или јој нарушио гнездо. Напротив, срећном се сматра свака кућа под чијим кровом се угнезде ове птице, као јасан и опипљив знак победе сунца над хладноћом. Насупрот томе, лош знак је песма кукавице, уколико се зачује преластиног цвркуга.

Ово није празноверје већ део великог заједничког мита Старих Словена, с којим је повезана богиња пролећа и првог светла, по имену Весна. Све то вас неће чудити ако сазнате да се свака година код Старих Словена рачунала од првог пуног месеца мартовске равнодневице, што се поклапа и са почетком савремене, западњачке, астрономске године. Било како било, наши преци очигледно, нису волели зиму и хладноћу, која је доносила болести и озбиљне бриге око прехране и грејања, па су пролеће врло бучно прослављали.

Прва зелена трава, звончићи, јаја бојена у црвено, меденчићи, празници Врбица, Цвети и Младенци, птице које долећу, прве жуте главице маслачка... све су то били знаци да пролеће стиже, и сви ти обичаји, касније пренети и у хришћанство, трајудо данашњих дана.

А ко је била та Весна, толико слављена и позната?!

Још као дете, чула сам да моје име потиче од имена словенске богиње пролећа, која је у народу остала упамћена као светло божанство. Стари Словени, а богме и њихови потомци, своје кћери су називали овим именом.

Тако у родослову тог имена дословце пише: име словенске богиње пролећа

и младости узето је у народу за лично име. Поред овог митолошког, шире старословенско значење речи Весна је – пролеће, светлост, свитање.

И нису само словенске девојчице добијале њено име. У Словачкој се пролеће и данас назива ПРВЕСЊА (PRWESNJ), а месец април, који се некада давно звао ЦВЕГЕН или ЛАЖИТРАВА, приписивао се њој, лепој богињи коју су наши преци замишљали с дугом златном косом. У појасу хаљине јој је било уплетено првозелено биље, а у коси је носила, разумљиво, баш прво пролећно цвеће. Стари Словени су је називали миришљавом и лепом богињом, па су и девојчице, које су по старом обреду њој излазиле у сусрет, певајући специјалне песме – биле обучене у лаке и лепршаве хаљине. Надајмо се само да им није било хладно, а и ако јесте, издржавале су то јуначки, јер је велика част припадала управо њима, као и кући која је имала задатак да их после обреда угости и послужи топлим чајем и колачићима.

Пошто је богиња Весна била тако љупка, јасно је да је имала и своје удвараче међу боговима. Стари Словени веровали су да се два важна бога отимају за њену наклоност. Стрибог, управљач и господар ветрова, и млади бог Јаровит (Геровит) – бог пролећног изобиља и раста. Стара предања су наклоњенија Стрибогу, који је Весну, наводно, доносио на својим рукама, заправо на крилима топлог ветра по имену развигор.

Морам да напоменем како неки научници мисле о Весни другачије: нису баш сигурни да је све то било тако. Поједини чак и оштро поричу Веснино место међу боговима, док јој у неким крајевима дају само улогу шумске виле која воли да се шета поред воде. Било како било, топлота првог сунца, која је обнављала живот, будила биљке и шуме, неопходне за летину, дивљач, стоку, и људски живот, наравно – сасвим је извесна и увек јој се сви радујемо.

А ти дани, кад дневно-светло почиње да јача и дуже траје, кад се пуни Месец на небу, кад замирише земља и дуне топли ветар... ти дани су увек најлепши без обзира на недоумицу можемо ли их назвати Весниним с правом или не.

Дивно је чекати их.

ЛАЖИТРАВА

1.

У хладној мартовској ноћи чинило се да је цело село поред речице Спри удубоком сну.

Све кућице на високим ногама поређане, уз саму воду, биле су заоденуте модром тамом, коју су, каткад само, разбијали брзи бели облаци, ношени олујним ветром.

Није било ни зрака месечине, ни сјајне звезде, ни прозорчета које светли кроз дебелу таму.

Тешким небом, као тешком бригом, био је заоденут свет.

2.

Ипак, нису сви спавали.

У кући сиромашног ужара, поред огњишта на којем се тика ватра никад није гасила, препирале су се три кућне виле, чуварке ватре, хлеба, ткања, деце и дечјих снова.

– Кажем вам, много касни! – рекла је најстарија вила Вана. – Брашна има још само за две вреће, медовине тек да се каже да има, нешто мало водљике*, здела масла и понешто усољене рибе...

* Водљика је безалкохолно пиће које се припремало од дивљих плодова јабуке, крушке, боровнице.

– А шта ћемо кад најстарија девојчица изађе да пева вјосњаки*, и ако одаберу баш ову кућу за гостопримство? – уздахнула је друга вила, Дрена.

– Молим, без жалопомагања! – побунила се трећа, најмлађа вила Најда. – Да је она нека добра и лепа богиња, већ би стигла и не би пустила ови оштар ветар да нас гризује вако дуго...

– Најда! Опет гунђаш! Иди обићи и покриј децу... и немој кришом да би ти гризовала нешто, јер нема довољно хране ни за укућане! – рекла је строго Вана.

Вила Најда, мрмљала је за себе:

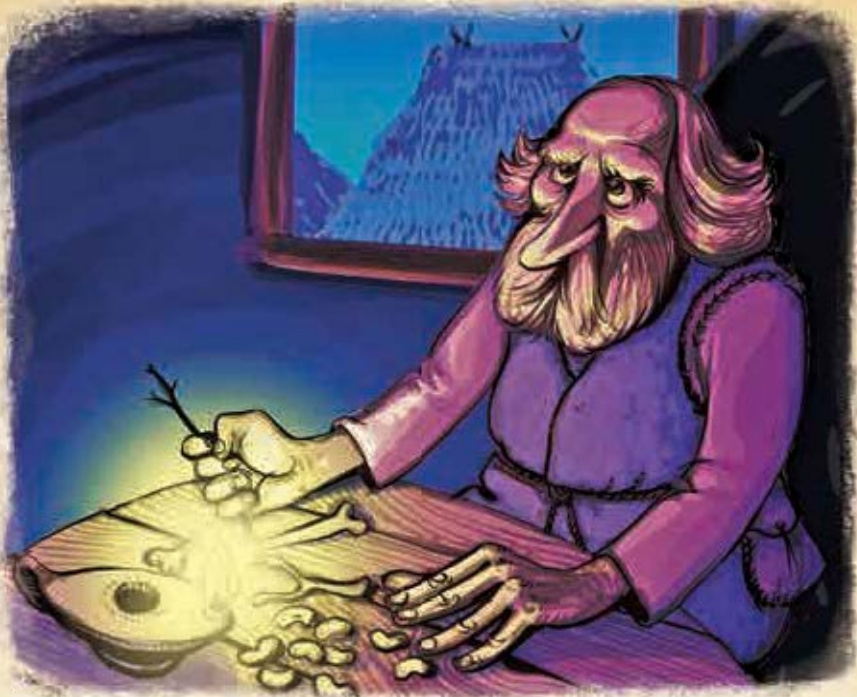
– Њих две само заповедавају мени што сам ја мала вила и не лажуцкујем баш ништа, него им све речем како јесте... Гле, гле... ова мала, како се само преврће по банаку, канда сањава нешто, глупа мала девојушкица... гле како се у сну смејуљкује...

3.

У истој дубокој ноћи, која је старила уз фијук ветра, ни сеоски жрец** није имао сна. Поред слабашног пламена воштанице, мрмљао је речи своје велике бригае:

* Вјосњаки су песме које су певане с краја марта, у част доласка пролећа и богиње Весне, чим би прво сунце засијало. Тада су, лако обучене девојчице излазиле из кућа говорећи и певајући како хитају у сусрет Весни. Кад би дошле на крај села, оне би кликтале и скакутале ударајући се рукама, па би се поново враћале у село објављујући долазак Весне. Једна кућа преузимала је тада гостопримство за њих.

** Жрец је био чаробњак који је обављао свештеничке послове код Старих Словена. Био је то многобожачки свештеник. Руководио је окупљањима људи која су, уз молитве и жртве, била посвећена боговима. Заоденут белим огртачем, жрец је имао дугу косу и штап у руци.

– Ето, појели смо и меденчиће, намењене младима, који су тек ступили у брак... и пожелели смо им срећу. И лутку Морану смо бацили у речицу да мраз и студен и болест однесе... Ево, и Месец је почео да се пуни, а кад се укуглу створи, треба да почну Веснини дани... А где је Весна? Зима је била дуга и хладна, и уморила је и старо и младо. Песма нам је већ постала невесела и вино у нашим пехарима је промрзло... Скини кацигу, Стрибоже, и донеси нам Весну на рукама топлог ветра, хајде, време је...

4.

Негде далеко на југу, далеко од села на речици Спри и од девојчице осмењуте у сну, једну ласту је засврбело перје.

Замахнула је крилима и зацвркутала:

– Кључ! Ја морам однети кључ мојој девојчици, ове године она пуни тринаест и креће с поворком да пева вјосњаки. Морам да се вратим свом гнезду и девојчици!

– Не луду! Облаци су прекрили свет. На северу је још хладно – зацвркутале су остале ласте... – Рано је још за повратак. Пострадаћемо!

– Али, молим вас! Молим вас да кренемо! Моја девојчица ме сања и зове усну. Жели да пева вјосњаки... а како ће без мене?! Код мене је кључић њеног чуда. Молим вас! – цвркутала је ласта. Али, јато је остало неумољиво.

5.

– Два важна бога су увек уз богињу Весну. То су Геровит, њен заштитник, и Стрибог, који је сваке године доноси на својим рукама, да нам подари светло и топлоту, да крене природа, цвеће, биље, пољски радови... – започела је причу вила Вана.

– Ја л' она толико фина да не може да нам дође сама, а да притом не окасњује? Нека се госпојца очијукари и са три бога, али нека се ова деца не смрзавају, то имадем да речем – наставила је мала вила Најда. – Ја л' она најстварничкије толико важна?

Старе виле су се насмејале.

– Она је богиња почетка. Без ње неће почети свето пролеће и немој да си љубоморна! Она, Весна, говори лепо и правилно, а не као ти, мала вило...

– Како говори? Како? – наљутила се Најда, задигла своју каљиницу и лупила ногом о под.

– Говори летом пчела, говори шумом кише, кикотом деце, блејањем јагњади, мирисом цвећа, говори зрацима топлот сунца... тако Весна говори.

– Пих! – одбрусила је Најда.

– И никад, баш никад не каже пих! – насмејала се Дрена и помазила Најду по риђим локнама.

6.

„Кренућу сама пред свитање”, одлучила је ласта.

А онда се мало уплашила.

Неки опрезни, сумњичави гласић зацвркутао јој је у мислима:

– Потребно ти је неколико дана непрекидног летења до куће, да пређеш море и планине, бројне реке и шуме. Бићеш сама, то није лако. Шта ћеш јести? Где ћеш заноћити? Знаш ли, уопште, пут до куће?

Заборављаш да постоје и птице грабљивице, и многе звери, и опасности за твоје мало тело.

Јеси ли добро размислила шта те чека?

„Нисам размислила”, хтела је да зацвркуће ласта и отклони тај цвркут сумње.

„Нисам размислила, али одлучила сам, па шта буде! Моја девојчица ме је звала у сну. И то ми је довољно.

Полетећу!”

7.

Ласта је полетела у свитање.

Кренула је преко мора ка венцу планина на истоку, куда су је понеле ваздушне струје. Само им се препустила и летела је мирно, без осећања усамљености и било какве зебње.

Летела је без одмора, док се није докопала копна. Тада је приметила како се предео под њом мења.

Кроз беле облаке, који су се све више тањили и издуживали, изненада је снажно просинуло сунце.

САДРЖАЈ

У ДЕТИЊСТВУ СВЕТА	5
ПРИЧА О БОГИЊИ ВЕСНИ (АПРИЛ)	8
ЛАЖИТРАВА	10
ПРИЧА О БОГУ ЈАРОВИТУ (МАЈ)	19
ЧОВАНИН ЗВЕЗДА	22
ПРИЧА О БОГУ СВЕТОВИДУ (ЈУНИ)	28
КАЉАВИ КОЊ	31
ПРИЧА О БОГИЊИ ЛАДИ (ЈУЛ)	39
ЗВЕЗДАНА ВОДА	42
ПРИЧА О БОГУ ПЕРУНУ (АВГУСТ)	50
АЛА СИПА ЖАР НА ПЕРУНА	54
ПРИЧА О БОГИЊИ ЖИВИ (СЕПТЕМБАР)	62
ЗВЕЗДА КЛАС	65
ПРИЧА О БОГУ ВЕЛЕСУ (ОКТОБАР)	72
ВЛАШИКИ	75
ПРИЧА О БОГУ РАДГОСТУ (НОВЕМБАР)	84
КРИВЕЉАН	87
ПРИЧА О БОГУ ВОДЕНУ (ДЕЦЕМБАР)	94
ВОДА ЗАБОРАВА	97
ПРИЧА О БОГУ СВАРОГУ (ЈАНУАР)	106
НЕВЕСКИ КОВАЧ	109
ПРИЧА О СТРИБОГУ (ФЕБРУАР)	118
СЕЧЕНСКО СВЕТЛО	121
ПРИЧА О БОЖАНСТВУ БАБА (МАРТ)	128
БАВЕ	131

Весна Алексић
КАЉАВИ КОЊ

Приче из словенске митологије

Уредник
Горан Марковић

Илустратор
Коста Миловановић

Издавач
ПЧЕЛИЦА ИЗДАВАШТВО ДОО ЧАЧАК
www.pcelica.rs

За издавача
Горан Марковић

Лектор
Александра Бојовић

Коректор
Рада Новичић

Дизајни и претом
Марко Хубер
Милош Вук Алексић

Штампа
Златна књига, Јагодина

Тираж
1000 примерака

Друго издање

CIP Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд